

XII ELENCHUS TRACTATUUM, DISPUTATIONUM AC SECTIONUM.

3. An malitia peccati mortalis sit infinita.	523	6. An omnis concupiscentia appetitus sit semper veniale peccatum solum ex defectu voluntatis.	563
4. An sit aliquod peccatum ex natura sua veniale, et quæ sit ejus ratio.	525	7. An et quando delectatio appetitus sit mortale peccatum ex consensu voluntatis.	564
5. Qualis sit divisio peccati in mortale et veniale.	529	8. An in potentiis exterioribus sit peccatum.	570
6. An peccatum veniale possit fieri mortale.	533	9. An sit causa alia interna peccati.	571
7. An in omni subjecto in quo potest esse mortale, possit esse veniale.	537		
8. An peccatum mortale necessario debeat præcedere veniale, vel e contra.	539		

DISPUTATIO III.

DE DIVISIONE PECCATI IN COMMISSIONEM ET OMISSIONEM, CONTINENS SECTIONES QUINQUE.

1. Qualis sit prædicta divisio, et quo modo ejus membra differant.	542
2. Utrum de essentia omissionis sit aliquis actus positivus.	543
3. Utrum actus qui fit eo tempore, quo omittitur præceptum, et est impossibilis actui præcepto, sit peccatum.	545
4. Quo tempore censeatur quis peccare peccato omissionis.	547
5. De gravitate omissionis, unde sit sumenda.	548

DISPUTATIO IV.

DE PECCATO EX PASSIONE, IGNORANTIA ET MALITIA, CONTINENS UNICAM SECTIONEM.

1. An peccatum recte dividatur in illa tria membra.	550
---	-----

DISPUTATIO V.

DE CAUSIS PROPRIIS ET INTERIORIBUS PECCATORUM, CONTINENS SECTIONES NOVEM.

1. An in voluntate possit esse peccatum.	553
2. An in intellectu possit esse peccatum.	557
3. An veniale, vel mortale peccatum tribuendum sit rationi inferiori, vel superiori.	558
4. An in appetitu sensitivo possit esse peccatum mortale.	560
5. An possit esse veniale.	562

DISPUTATIO VI.

DE CAUSA EXTRINSECA PECCATI, CONTINENS UNICAM SECTIONEM.

1. Utrum Deus sit causa peccati.	572
----------------------------------	-----

DISPUTATIO VII.

DE EFFECTU ACTUALIS PECCATI, QUI EST PŒNA, CONTINENS SECTIONES QUATUOR.

1. Utrum pœna ejusque reatus sit proprius effectus peccati ejus qui punitur.	581
2. An peccatum possit esse pœna alterius peccati.	584
3. Utrum pœna peccato mortali debita sit infinita, et æterna.	585
4. An peccatum veniale mereatur æternam pœnam.	590

DISPUTATIO VIII.

DE PECCATO HABITUALI, QUOD EX ACTUALI NASCITUR, CONTINENS UNICAM SECTIONEM.

1. An transacto actuali peccato aliquid habituale in anima maneat, quod vere sit peccatum: quid sit illud.	593
--	-----

DISPUTATIO IX.

DE PECCATO ORIGINALI, CONTINENS SECTIONES SEX.

1. An sit originale peccatum.	597
2. Quid sit.	600
3. De causis peccati originalis.	609
4. An peccatum originale ad omnes Adæ filios derivetur.	612
5. Quos effectus vel pœnas contrahamus in hac vita ratione peccati originalis.	624
6. Quæ pœna respondeat originali peccato in vita futura.	627

TRACTATUS PRIMUS.

DE FINE HOMINIS.

PROOEMIUM.

1. *De objecto seu materia hujus operis.* — Divus Thomas in præfatione ad hanc theologiæ partem proponit in materiam et objectum, seu subjectum ejus, hominem, ut ad imaginem DEI conditum, id est, ratione et libertate utentem, secundum hoc enim maxime relucet in homine DEI imago: alibi vero (hoc est, prima parte in fronte quæstionis 2, inter tradendam generalem theologiæ divisionem) ait finem potius illius esse tractare de reditu creaturæ rationalis in DEUM: unde et subjectum non hominem esse, sed DEUM, ut finem ultimum, multi collegerunt. Neque id videtur rationi dissentaneum, totius namque theologiæ objectum Deus est; quare ut pars cum toto proportionem servet, oportet, ut omnes theologiæ partes, præsertim majores, præcipuæ, de Deo disputent, eo vel maxime quod ad perfectionem theologiæ spectat Deum sub omni ratione, atque habitudine considerare: cumque in priore parte theologiæ disputatum sit de Deo, tum sub ratione absoluta a creaturis, quatenus unus et trinus est, tum etiam secundum habitudinem primæ causæ, seu principii creaturarum, necesse est ut in parte alia theologiæ nimirum quam aggredimur, de ipso, ut de ultimo fine disseratur, eoque pacto sit ejus objectum. Neque vero hæc inter se sunt contraria, sed eodem revolvuntur, si enim loquamur de materia proxima, in qua versatur hæc doctrina, non est dubium eam esse hominem ut libere operantem, et per actionem liberam in suam beatitudinem tendentem, quod nunc alia probatione non eget, sed ipso usu constabit, et ex proxime dicendis declarabitur. Si autem de primaria ratione materiam hanc tractandi sit sermo, rectissime dicitur DEUS, ut finis ultimus, subjectum hujusce operis, quod plane rationes factæ probant.

2. *Cur theologi rationem finis ultimi per ordinem solum ad hominem pertractant.* — Quæret vero aliquis: cum Deus non sit solum finis hominis, sed terminus etiam omnium creaturarum, cur theologi ad explicandum in DEO rationem finis ultimi, in homine tantum illum declarent, considerando videlicet, quo modo beatitudo hominis consistat in DEO, et quibus actibus illum assequatur potius quam in aliis creaturis.

Respondetur varias posse reddi hujus rei causas, quas breviter attingam, quoniam amplitudinem, dignitatem et difficultatem hujus doctrinæ manifestant.

3. *Ratio prima.* — Prima est, quoniam si homo cum inferioribus creaturis conferatur, solus ipse DEUM in se ipso proxime et immediate attingit, et consequitur præcognitionem et amorem: atque ita singulari modo est DEUS finis ultimus humanæ naturæ: aliæ vero res solum remote, et secundum quamdam imitationem dicuntur in DEUM tendere. Si autem comparatur superioribus creaturis, habet quidem DEUS respectu illarum eandem rationem ultimi finis, tamen quia in hoc fere ejusdem rationis est, respectu Angelorum et hominum; ideo quæ in hac parte de homine dicuntur, per similitudinem ad beatitudinem Angelorum extendi possunt. Quod si in modo consequendi beatitudinem aliquid proprium aut singulare habent Angeli,

illud et minus notum est hominibus, et tractando de natura Angelorum brevissime a theologis expenditur, quoniam etiam ad utilitatem humanam minus est necessaria.

4. *Secunda ratio.* — Secunda causa est, quia doctrina hæc non tantum est speculativa, sed etiam practica et moralis; quod enim Aristoteles 1 Ethicorum, cap. 7, et lib. 2, cap. 7, de Philosophia morali dixit, in hac etiam parte cum theologia convenit, scilicet non esse tantum propter cognitionem, sed propter actionem etiam, atque ut boni efficiamur; ad doctrinam autem moralem maxime fuit necessaria homini cognitio sui ipsius, et actionum suarum, non autem aliarum creaturarum, nisi quatenus huic morali doctrinæ deservire potest.

5. *Tertia ratio.* — Tertia et optima causa addi potest, quia in homine, ut dixit S. Gregorius, hom. 29, in Evang., quodammodo omnes creaturæ continentur, et in eo omnes assequuntur suam felicitatem et beatitudinem, quatenus illius possunt esse capaces.

6. *Quarta ratio.* — Quarta denique, quia ex divina institutione et ordinatione omnes creaturæ ad salutem hominum ordinatæ sunt, et tota ratio divinæ providentiæ quodam modo in gubernando ac dirigendo hominem ad suum finem posita est. Unde fit, ut omnia divina opera et mysteria, præsertim supernaturalia, propter salutem humanam, maxime electorum, facta sint, atque ita considerando de homine, et de mediis, quibus ad finem suum perducitur, tota ratio divinæ providentiæ quodammodo exhauritur, quantum ab hominibus cognosci potest. Atque hinc satis constat, quid sit objectum hujus partis.

7. *Primum corollarium ex dictis.* — Ex quo colligitur primo, qua ratione theologia, quamvis scientia divina sit, de humanis rebus disputet: duplici enim titulo hoc præstat; primo, quia hoc necessarium fuit ad explicandam in Deo rationem finis ultimi. Secundo, quia non considerat hæc moralia ut naturali lumine manifestantur, sed ut virtute continentur in principiis a Deo revelatis, atque ideo eadem est ratio totius theologiæ, et hujus partis, scilicet divinum lumen, et revelatio, aut prima veritas, quatenus mediate, aut per discursum applicatur conclusionibus in principiis fidei virtualiter contentis: in quo maxime differt hæc doctrina a morali philosophia humana, seu pure acquisita.

8. *Secundum corollarium.* — Secundo colligitur ratio methodi, et ordinis hujus tractationis: doctrina enim moralis et practica, ut perfecte, ac per modum scientiæ tradi potest, supponit speculativam scientiam. Item cognitio de Deo sub aliqua habitudine ad creaturas supponit cognitionem ipsius Dei in se: et ad cognoscendum reditum creaturarum in Deum, oportet prius emanationem earundem ab ipso explicare, et ideo postquam de Deo, et de operibus creatis diximus, in hoc consequenti opere reditum creaturarum in Deum, atque adeo moralem doctrinam, qua pervenitur ad Deum trademus generaliter, principia scilicet et fundamenta virtutum omnium et actionum moralium. In specie vero, hoc est, de singulis virtutibus, eam tantum doctrinam in lucem damus, quæ ad tres virtutes theologicas, aut eis affinem religionem exponendas opportuna est. Quoniam vero, ut Aristoteles testatur, principium rerum omnium moralium est finis, ideo ab ultimo fine disputare incipimus.

ELENCHUS TRACTATUS PRIMI

DE ULTIMO FINE HOMINIS.

Proceium operis totius.

DISPUTATIO I.

DE CAUSALITATE FINIS RESPECTU HUMANÆ VOLUNTATIS, COMPLECTENS SECTIONES SEX.

- 1 *In quo consistat causalitas finis respectu humanæ voluntatis.*
- 2 *Utrum causalitas finis in voluntatem nostram sit tantum respectu mediorum, vel etiam respectu ipsius finis.*
- 3 *Utrum finis exerceat causalitatem suam sub ratione boni cogniti.*
- 4 *Sub qua ratione boni moveat finis, et consequenter an media participent causalitatem finis.*
- 5 *Quomodo se habeat finis ad objectum adæquatum voluntatis.*
- 6 *Quotuplex sit finis.*

DISPUTATIO II.

DE ACTIONIBUS VOLUNTATIS, QUÆ SUNT PROPTER FINEM, COMPLECTENS SECTIONES QUATUOR.

- 1 *Utrum omnes actus liberi voluntatis humanæ sint propter finem.*
- 2 *Utrum actus voluntatis necessarij sint propter finem, et consequenter an sint proprie actus humani.*
- 3 *Utrum voluntas operetur propter finem actionibus quæ ab ipsa non procedunt.*
- 4 *Quot modis contingat voluntatem humanam operari propter finem.*

DISPUTATIO III.

DE ULTIMO FINE HOMINIS IN COMMUNI, ET DE MODO OPERANDI PROPTER ILLUM, CONTINENS SECTIONES SEX.

- 1 *Utrum necessarium sit constituere aliquem finem ultimum hominis, et actionum ejus.*
- 2 *Utrum homo possit intendere suis actionibus duos ultimos fines particulares tantum.*
- 3 *Utrum homo possit intendere ultimos fines simpliciter, et positive ac propter illos operari.*

- 4 *Utrum possit aliquis simul intendere duos fines ultimos, unum simpliciter, alterum secundum quid.*
- 5 *Utrum necesse sit hominem semper operari propter finem ultimum simpliciter a se intentum.*
- 6 *Utrum omnes actiones hominis sint propter ultimum finem simpliciter saltem ex inclinatione.*

DISPUTATIO IV.

DE BEATITUDINE IN COMMUNI, AN SIT, ET QUID SIT, COMPREHENDENS SECTIONES TRES.

- 1 *Quæ sit communis ratio Beatitudinis, et propria hujus vocis significatio.*
- 2 *Utrum ostendi possit beatitudinem esse possibilem homini, aut de facto futuram esse.*
- 3 *Quotuplex sit Beatitudo.*

DISPUTATIO V.

DE OBJECTO HUMANÆ BEATITUDINIS, COMPREHENDENS SECTIONES TRES.

- 1 *Utrum omnes creaturæ sine Deo possint esse sufficiens objectum humanæ Beatitudinis.*
- 2 *Utrum solus Deus sine consortio aliqujus creaturæ sit sufficiens objectum humanæ beatitudinis.*
- 3 *Utrum Deus secundum totum quod in se habet, vel secundum speciale attributum sit objectum humanæ Beatitudinis.*

DISPUTATIO VI.

DE ESSENTIA FORMALIS BEATITUDINIS QUOAD GENUS, ET SUBSTANTIAM EJUS, ET PERFECTIONEM QUAM PONIT IN ESSENTIA ANIMÆ, CONTINENS SECTIONES TRES.

- 1 *Utrum beatitudo nostra sit ipse Deus, ut illapsus et unitus substantiæ animæ nostræ, aut quam perfectionem illa ponat.*
- 2 *Utrum formalis beatitudo sit operatio creata efficiens immediate animæ potentiam.*

- 3 *Utrum beatitudo sit una simplex operatio animæ intellectivæ, vel plurimum collectio.*

DISPUTATIO VII.

DE SPECIFICA OPERATIONE ET PROXIMA POTENTIA IN QUA SUPERNATURALIS BEATITUDO CONSTITUENDA EST, CONTINENS SECTIONES DUAS.

- 1 *Utrum beatitudo formalis essentialiter sit actus intellectus, an voluntatis.*
2 *In quo actu consistat beatitudo essentialis imperfecta quæ in hac vita haberi potest.*

DISPUTATIO VIII.

DE PERFECTIONIBUS INTELLECTUS BEATI PRÆTER VISIONEM BEATAM, CONTINENS SECTIONES QUATUOR.

- 1 *Utrum præter beatam visionem detur Beatis alia cognitio, vel supernaturalis scientia.*
2 *Utrum in beatitudine perseverent, vel denuo infundantur scientiæ naturales et acquisibiles.*
3 *Utrum in Beatis possit error vel ignorantia reperiri.*
4 *Utrum ad beatitudinem requiratur comprehensio.*

DISPUTATIO IX.

DE PERFECTIONE VOLUNTATIS BEATÆ, UT VERSATUR CIRCA DEUM, CONTINENS SECTIONES TRES.

- 1 *Utrum voluntas Beati necessario amet illum amore charitatis et benevolentiae.*
2 *Utrum beatus necessario amet suam beatitudinem supernaturalem quam possidet et fruitur.*
3 *Quale sit gaudium, quod Beati habent in Deo et de Deo clare viso, qualisve sit fruitio.*

DISPUTATIO X.

DE ALIIS PERFECTIONIBUS VOLUNTATIS BEATI, CONTINENS SECTIONES TRES.

- 1 *Utrum voluntas Beati ex vi beatitudinis ita sit in bono confirmata, ut facta sit impeccabilis.*
2 *Quibus virtutibus ornetur voluntas Beatorum.*
3 *Utrum voluntas Beati necessario habeat complementum omnium desideriorum suorum.*

DISPUTATIO XI.

DE ACTIBUS, AUREOLIS ET FRUCTIBUS ANIMÆ BEATÆ, COMPLECTENS SECTIONES TRES.

- 1 *Utrum sint aliquæ dotes in anima beata, et quid, et quot sint.*
2 *Utrum in Beatis sit aliqua beatitudo accidentalis.*
3 *De aureolis et fructibus quid, et quot sint, et quomodo inter se distinguantur.*

DISPUTATIO XII.

DE INÆQUALITATE BEATITUDINIS, REMITTITUR AD LIBRUM II DE ATTRIBUTIS DEI.

DISPUTATIO XIII.

DE SUBJECTO, SEU STATU, IN QUO HOMO POSSIT CONSEQUI SUPERNATURALEM BEATITUDINEM, CONTINENS DUAS SECTIONES.

- 1 *Utrum animæ ante resurrectionem hominis consequantur beatitudinem perfectam.*
2 *Utrum eadem beatitudo supernaturalis futura sit animabus iterum corporibus unitis.*

DISPUTATIO XIV.

DE IMMUTABILITATE ET PERPETUITATE BEATITUDINIS, CONTINENS SECTIONES TRES.

- 1 *Utrum felicitas supernaturalis Sanctorum futura sit perpetua.*
2 *Utrum beatitudo sit natura sua incorruptibilis, et perpetua.*
3 *Utrum de ratione beatitudinis sit, ut de facto perpetuo duret.*

DISPUTATIO XV.

DE HIS QUÆ AD NATURALEM BEATITUDINEM PERTINENT, CONTINENS SECTIONES DUAS.

- 1 *In quo consistat proprie beatitudo naturalis.*
2 *Quomodo possit homo beatitudinem naturalem acquirere.*

DISPUTATIO XVI.

DE APPETITU BEATITUDINIS, CONTINENS TRES SECTIONES.

- 1 *Utrum homo appetitu innato appetat beatitudinem naturalem in particulari, et in communi.*
2 *Utrum prædicto appetitu appetat supernaturalem.*
2 *Utrum appetitu elicito eam possit appetere.*

TRACTATUS PRIMUS.

DE FINE HOMINIS.

DISPUTATIO I.

DE CAUSALITATE FINIS, RESPECTU HUMANÆ VOLUNTATIS.

Universa hæc doctrina maxima ex parte versatur in explicandis humanis actionibus, quatenus humanæ sunt, ac bonitatis, ac malitiæ moralis capaces: in quo potissimum a fine pendent, qui est principium moralium actionum, et ideo prius hanc Disputationem præmittendam duxi, in qua munus, varios modos, rationem, seu distinctionem finis explicabo: hæc enim Disputatio necessario præmittenda videtur, ad explicanda nonnulla principia, et varium titulum, quibus, in sequentibus utendum nobis est, ne cogamur eadem semper repetere: curabimus autem a quæstionibus philosophicis, quoad fieri potest, abstinere, aut eas tantum breviter attingere, quantum ad rem Theologicam fuerit necessarium.

SECTIO I.

In quo consistat causalitas finis respectu humanæ voluntatis.

1. *Causalitatem finis esse proprie erga humanam voluntatem ostenditur.* — Primum omnium statuendum est, finem et causalitatem ejus, qualiscumque illa sit, proprie suum locum habere in voluntate humana, et in actibus, seu effectibus ejus, quod est certissimum. Primo ex modo loquendi Scripturæ sacræ, ubique enim tribuit homini modum operandi propter finem, quod maxime illi convenit ratione voluntatis, ad Romanos 8: *Propter te mortificamur tota die, etc. Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos, et Psalmo 118: Inclinaui cor meum ad faciendas justificationes tuas, propter retributionem.* Secundo experientia constat, hominem non casu,

nec fortuito in incertum ferri, sed in definitum finem dirigere operationes suas. Tertio, constat etiam ratione, quia motio finis præcipue habet locum in agentibus per intellectum: nam finis movet agens ad operandum, movet autem per cognitionem; agens autem intellectuale maxime cognoscere potest rationem finis, et ordinem ejus ad media: ergo voluntas, quæ ratione ducitur, maxime potest moveri a fine.

2. *Suppositio pro sensu quæstionis.* — Secundo, ut intelligatur proprius quæstionis sensus, supponendum est ex Cajetano, 1 part., quæst. 5, art. 4, et clarius 2, 2, quæst. 17, a. 5, sicut in causa efficiendi quatuor distinguuntur, ita etiam posse in causa finali distingui, scilicet, res quæ causat, ratio, seu forma, quæ est principium causandi, causalitas ejus actualis et effectus causatus: in hac sectione præcipue agimus de tertio, scilicet de causalitate actuali finis, qua intellecta, facile constabit, quis sit, et quotuplex effectus finis in humana voluntate: de ratione autem seu principio causandi, dicemus postea in sectione tertia: et inde constabit, quænam res possit esse causa finalis. Quare in universum, et in omni genere causæ, illa res potest rationem causæ participare, cui potest convenire forma illa, quæ est ratio causandi.

3. *Prima opinio in præsentis quæstione.* — Tertio, his positis, duæ possunt esse extremæ sententiæ in præsentis sectione. Prima est, causalitatem finis non consistere in motione aliqua respectu humanæ voluntatis, sed in hoc solum, quod effectus, qui a voluntate progreditur, in aliquid ut in finem ordinetur, ita ut esse finem nihil aliud sit, quam esse id, cujus gratia aliud sit: nam hoc modo rationem finis Aristoteles ubique describit, præsertim 2, Physicor., et 5, Metaphysicæ. Unde Cajetanus supra dicit, causalitatem finis esse innominatam, significari vero per hanc vocem esse propter quod, seu id esse, cujus gratia. Et potest suaderi hæc sen-